

Masarykova univerzita

Filosofická fakulta

Historický ústav

Hospodářský vývoj břevnovského kláštera od založení do roku 1306

(bakalářská práce)

Jitka Kobylková

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Borovský, Ph.D.

Brno 2014.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

Datum: 20. 6. 2014

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Tomáši Borovskému, Ph.D. za jeho odborné rady a pomoc při vyhledávání a získávání pramenů a za vedení mé bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod	str. 5
2. Benediktinský řád	str. 7
3. Břevnovská falsa	str. 10
4. Velkostatky	str. 13
5. Vznik a historie břevnovského kláštera	str. 17
6. Hospodářský vývoj břevnovského kláštera	str. 19
7. Závěr	
7.1 Srovnání břevnovského kláštera s jinými kláštery	str. 27
7.2 Závěrečné shrnutí	str. 34
Seznam použitých pramenů a literatury	str. 37
Seznam příloh	str. 43

1. Úvod

Bakalářská práce Hospodářský vývoj břevnovského kláštera od založení do roku 1306 se zabývá jednou z nejvýznamnějších institucí tohoto druhu v České republice. Břevnovský klášter je velmi krásná stavba a i jeho hospodářství je díky období a okolnostem vzniku velmi specifické. Časově je tato bakalářská práce zasazena do období středověku a zabývá se břevnovským klášterem a jeho situací v období vlády Přemyslovců.

Cílem práce bylo především zmapování hospodářského vývoje nejstaršího českého mužského kláštera a porovnání jeho ekonomických podmínek v průběhu středověku s kláštery, které byly založeny v jiném historickém období nebo v jiných zeměpisných oblastech. Bakalářská práce je zaměřena na porovnání podmínek vzniku klášterů, jakým způsobem se změnila v průběhu staletí v Čechách jejich hospodářská situace a do jaké míry byl rozdílný způsob, kterým kláštery průběžně získávaly a udržovaly svůj majetek.

Významnou část pramenů k tomuto tématu zpracoval J. Čechura a jeho práce byly zásadní zejména pro zpracování hospodářských dějin. Zabýval se hospodářstvím a urbáři hned několika klášterů v Čechách, a proto bylo možné za přispění nejen těchto podkladů zpracovat i již zmíněné srovnání různých klášterů s odlišnými přístupy k hospodaření.

V první části práce jsou popsány okolnosti vzniku kláštera a základní rámec, tedy vznik benediktinského řádu jako takového a příchod prvních řeholníků do Čech.

Následující část bakalářské práce je věnována pramenné základně týkající se břevnovského kláštera a objasnění situace s neexistencí jakýchkoliv spolehlivých autentických písemných materiálů. Listiny, mapující počáteční fázi břevnovského kláštera v originálech neexistují, jsou dochovány většinou pouze v pozdních falsech, a proto je jejich popisu a zpracování věnována část této bakalářské práce. Několik historiků se pokusilo tento nezvyklý jev objasnit

a informace o těchto listinách jsou považovány za natolik zajímavé, že uvedený soubor listin dostal dokonce vlastní název Břevnovská falsa.

Další část této bakalářské práce je věnována břevnovskému klášteru, okolnostem a důvodům jeho vzniku, donacím a následnému hospodářskému vývoji. Obecně je hospodářství klášterů spojeno se vznikem ucelených držav – velkostatků, kterým je rovněž věnována jedna kapitola bakalářská práce, přestože přímou souvislost s břevnovským klášterem nemají.

V závěru práce je porovnáno hospodaření břevnovského kláštera s kláštery, které vznikly na Strahově, ve Vyšším Brodě, ve Zlaté Koruně a v Plasech. Základem práce byl pokus o nalezení společných a naopak odlišných rysů týkajících se jejich existence. Jsou zde popsány rozdíly, které se projevily v samotných zakládacích podmínkách i ve vývoji jejich hospodaření a vysvětlení toho, jaké byly důvody rozdílného hospodářského vývoje, jaký vliv měla jejich geografická poloha, dále celková politická situace ve společnosti a do jaké míry jejich vývoj mohla ovlivnit osoba donátora.

2. Benediktinský řád

Nejvýznamnějším středověkým řádem byli benediktini. Zakladatelem benediktinské řehole je sv. Benedikt z Nursie, jehož životopis sepsal papež Řehoř I. Veliký ve svém díle Čtyři rozpravy. Tato kniha je první zmínkou o sv. Benediktovi a uvedla v život kult sv. Benedikta.

Významným krokem, který později dopomohl právě benediktinům k hegemonii, byla v 9. století cášská reforma. Výsledkem jednání na synodu byl vznik reformního hnutí, jehož představitelem se stal Benedikt z Aniane, a které udělalo z řehole sv. Benedikta závazný vzor pro mnišský život na dalších 300 let. Byli v něm definováni a rozděleni příslušníci duchovních společenství podle jejich způsobu života.¹ Zásadním usnesením hnutí pak bylo ustanovení o hospodářské stránce, kdy mniši měli povoleno za určitých podmínek disponovat privátním majetkem, což představovalo základ pozdějších prebend.

Následně pak došlo k velkému rozvoji v zakládání klášterů ve středověké společnosti. Kláštery byly zakládány díky darům významných osobností a ty k nim přistupovaly jako ke svým majetkům. Opati klášterů se tak často stávali držiteli dvorských a státních úřadů, byli tedy důležitými postavami politickými a měli ekonomický vliv.² Nicméně, zakládání klášterů ze strany bohatých mecenášů bylo především vedeno snahou o pokání. Za ochranu a hmotné zaopatření klášterů jejich zakladatelé doufali, že si zajistí odpuštění hříchů. Mniši tím získali půdu a výsady, a za to se modlili za svého donátora i za udržení a bezpečí země a Boží požehnání.³

Řád benediktinů neměl nikdy pevně svázanou strukturu, nejednalo se o centralizovanou hierarchii, naopak, jednotlivé kláštery byly autonomní a samostatné jednotky. Volně se sdružovaly dle vlastního uvážení do „kongregací“, a to buď územně, nebo národnostně, podle vztahů s jinými kláštery. Tyto

¹ FOLTÝN, Dušan. SOMMER, Petr. VLČEK, Pavel: *Encyklopedie českých klášterů*, s. 31

² ŠRÁMEK, Josef: *Vita Contemplativa, Vita Apostolica? Středověké mnišství v interakci mezi normou a reformou*, s. 23

³ LAWRENCE, Hugh: *Dějiny středověkého mnišství*, s. 71-72

kongregace se dále sdružovaly do „konfederace“ v jejímž čele stál „opat-primas“ a ten reprezentoval celý řád benediktinů u Svatého stolce.

Benediktini se postupně ve středověku rozšířili do Francie, Anglie a Německa, do Českých zemí přišli až později. V roce 972 se stal biskupem v Řezně sv. Wolfgang. Pod jeho biskupství spadaly v té době české země a právě sv. Wolfgang dal souhlas s oddělením Čech a se vznikem pražského biskupství.

Křesťanství však pronikalo do Čech postupně, zejména z Bavor a z Velké Moravy a až do osamostatnění české diecéze měly tyto cesty převážně misijní charakter. Duchovní se stali především hlasateli základních pravidel křesťanské věrouky, etických pravidel a principů soužití. Víra pronikala do širokých sociálních vrstev diferencovaně až v 10. a 11. století, kdy se začala vytvářet první církevní organizace.⁴

Panovník Boleslav II. v roce 973 dosáhl osamostatnění církevní organizace a založení biskupství v Praze. V roce 995 pak sjednotil zemi tím, že nechal vyvraždit mocný oponentní rod Slavníkovců. Díky vzniku pražského biskupství přestali Češi podléhat biskupství řezenskému a byli přímo podřízeni arcibiskupství v Mohuči. Boleslav II. rovněž v průběhu své vlády vytvářel ohniska křesťanství zakládáním nových kostelů, kterých založil přes dvacet, a jedním z nich byl i břevnovský klášter. Kláštery byly pro hospodářství země velmi důležité a měly podobný ekonomický význam jako později zakládaná města. Staly se hospodářskými i náboženskými středisky země ve středověku.

První klášter na území Čech vznikl na Pražském hradě souběžně se vznikem biskupství v 70. letech 10. století. Jednalo se o konvent benediktinek u sv. Jiří, jehož abatyší byla Mlada-Marie, a který po dalších asi 170 let zůstal jediným ženským klášterem na našem území.⁵

První mužský benediktinský klášter v Čechách vznikl kolem roku 993 v Břevnově a u jeho zrodu stál pravděpodobně i sv. Vojtěch, druhý pražský biskup z rodu Slavníkovců.

⁴ NOVÝ, Rostislav: *Přemyslovský stát 11. a 12. století*, s. 63-66

⁵ FOLTÝN, Dušan. SOMMER, Petr. VLČEK, Pavel: *Encyklopedie českých klášterů*, s. 14

Benediktini neměli v Čechách žádnou významnou protiváhu až do poloviny 12. století, kdy byl založen premonstrátský klášter na Strahově (1143). Premonstráty a cisterciáky postupně pak následovaly další řády a jejich příchod do Čech pro benediktiny znamenal významný předěl v jejich dosavadní existenci. Nové řády omezovaly jednak možnosti pro vznik nových benediktinských klášterů a současně svým způsobem ohrožovaly i stávající konventy, které mohl držitel zakladatelských práv vypudit a nabídnout klášter jinému řádu. Takových případů bylo několik, je doložen například u kláštera v Želivu, odkud byl pod záminkou provinění opata tamní benediktinský konvent vyhnán pražským biskupem a v roce 1149 nahrazen premonstráty. Rovněž panovník tímto způsobem mohl řešit své problémy, kdy například v roce 1291 král nabídl cisterciákům benediktinské opatství na Ostrově, čímž chtěl ušetřit náklady na slíbenou fundaci pro tento řád. Cisterciáci ale návrh odmítli, což může znamenat i to, že tyto postupy nebyly schvalovány obecně.⁶ Jejich přijetí a tím i odsouhlasení těchto postupů mohlo totiž podle mého názoru nástupnický řád ohrozit do budoucna stejným způsobem.

⁶ FOLTÝN, Dušan. SOMMER, Petr. VLČEK, Pavel: *Encyklopedie českých klášterů*, s. 15

3. Břevnovská falsa

Psát o nejstarší historii břevnovského kláštera je velmi složité, protože neexistují originály zakládacích listin, pouze jejich pozdější opisy, označované mezi historiky jako Břevnovská falsa. Za hlavního falsifikátora listin břevnovského kláštera je historiky označován opat Bavor z Nečtin, který byl významnou osobností břevnovského kláštera druhé poloviny 13. století. Jeho zájem byl především veden snahou o povznesení kláštera z útlumu, do kterého se dostal po smrti krále Přemysla Otakara II. Z takové činnosti byl obviněn v pracích Rudolfa Urbánka a tohoto obvinění opata už nikdo později nezbavil.⁷

Při zkoumání pravosti listin se odborníci zaměřili především na písmo. Porovnáním s listinami prokazatelně pravými lze bezpečně odhalit falsa vzniklá pro potřeby v tomto případě břevnovského kláštera. Jak výzkum bohužel prokázal, většina dochovaných listin donací kláštera jsou jednoznačná falsa z 12. nebo z počátku 13. století.⁸

Jedná se o následující dokumenty:

1. Zakládací listina břevnovského kláštera ze 14. ledna 993, která se dochovala ve falsu ze 13. století.⁹ Tato listina je psána písmem 13. století shodným s písmem na confirmaci Přemysla Otakara II. z roku 1255.¹⁰
2. Ochranné privilegium papeže Jana XV. z 31. května roku 993¹¹, v originále se listina rovněž nedochovala, existuje pouze její doložený opis v listině Přemysla Otakara I. z 24. července roku 1224.¹² O její pravosti se vedly dlouhé spory, listina byla původně pokládána za pravou a k falsu se historici přiklonili až později.¹³

⁷ ŠRÁMEK, Josef: *Středověká listinná falza. Podvod, nebo prostředek uchování dějinné paměti?*, s. 33

⁸ ŠRÁMEK, Josef: *Středověká listinná falza. Podvod, nebo prostředek uchování dějinné paměti?*, s. 34

⁹ CDB I, č. 375, s. 347

¹⁰ PRAŽÁK, Jiří: *Privilegium pervetustum Boleslai*, s. 13

¹¹ CDB I, č. 38, s. 43

¹² CDB II, č. 259, s. 248

¹³ ŽEMLIČKA, Josef: *K hodnověrnosti listiny Jana XV. pro klášter v Břevnově (31. V. 993)*, s. 25

3. Listina z 18. října 1045, ve které daroval kníže Břetislav břevnovskému kostelu újezd v prácheňském kraji a další vsi a lidi, na Moravě pak Rajhrad i s jejich statky a právy udělenými Boleslavem II. Listina je dochována ve dvou vyhotoveních psaných jednou rukou knižním písmem ze 13. století.¹⁴
4. Listina z 26. listopadu 1048, ve které Břetislav podřizuje rajhradský klášter Břevnovu. Dále v ní břevnovskému klášteru daruje statky a platy i svobody udělené knížetem Boleslavem II. I tato listina je psána písmem 13. století.¹⁵
5. Listina knížete Vladislava I. z roku 1121.¹⁶
6. Listina Přemysla Otakara II. z 10. května 1255,¹⁷ ve které potvrzuje panovník privilegium knížete Boleslava ze 14. června 993.
7. Listina vydaná 12. nebo 19. dubna roku 1256,¹⁸ ve které Přemysl Otakar II. směřuje s klášterem za ves Podmokly pole ve vsi Kuromrtvy, i ta byla pravděpodobně napsána rukou břevnovského písaře.
8. Listina vydaná v Písku 25. března 1258, ve které je pravděpodobně řešen spor o vlastnictví vesnic Sebranice a Sobotovice mezi břevnovským klášterem šlechticem Bohušem, synem Crhovým.¹⁹
9. Listina z 1. května roku 1277²⁰ je uchována dokonce ve dvou exemplářích, oba psala tatáž ruka, ale jsou opatřeny jinými typy pečeti. Cílem listiny bylo upevnění klášterní pozice ve vsi Žďákově a v již zaniklé Hluboké u Mirovic.
10. Listina z 3. listopadu 1260²¹, v níž se Přemysl Otakar II. odvolává na předchozí listiny děda Přemysla Otakara I. a otce Václava I. a stanoví v ní práva břevnovského kláštera k jeho proboštství v Polici.²²
11. Listina královny Markéty z 26. listopadu 1260²³, ve které královna potvrzuje břevnovskému klášteru vlastnictví vsi Chrašnice, kterou mu již dříve darovala

¹⁴ PRAŽÁK, Jiří: *Privilegium pervetustum Boleslai*, s. 14

¹⁵ PRAŽÁK, Jiří: *Privilegium pervetustum Boleslai*, s. 14

¹⁶ PRAŽÁK, Jiří: *Privilegium pervetustum Boleslai*, s. 14

¹⁷ CDB V/1, č. 45, s. 95

¹⁸ CDB V/1, č. 76, s. 140

¹⁹ CBD V/1, č. 149, s. 238

²⁰ CDB V/2, č. 834, s. 536

²¹ CDB V/1, č. 246, s. 377

²² DUŠKOVÁ, Sáša: *Listinný podklad břevnovského kláštera z dob vlády Přemysla Otakara II.*, s. 142

královna Kunhuta, manželka krále Václava I. Držba této vsi břevnovským klášterem však byla ve 14. století zpochybněna, protože s listinou bylo po jejím vydání manipulováno. Přestože je u ní přivěšena pravá pečeť královny Markéty, byla listina označena za nepravou. Toto nelze nijak potvrdit ani vyvrátit, protože není k dispozici jiný srovnávací materiál.²⁴

12. Listina olomouckého biskupa Bruna z 6. listopadu 1255,²⁵ ve které je řešen spor mezi biskupem Brunem a opatem břevnovského kláštera Martinem o záležitosti kláštera v Rajhradě. Existuje ve dvou exemplářích, ale protože ani jeden z nich nevznikl v biskupské kanceláři, existují proti pravosti listiny námitky.

V žádném z uvedených příkladů nelze ani rozborem listin dokázat, jestli soupis majetku na původních listinách byl opravdu soupisem majetku v 10. století nebo jestli listiny ze 13. století reflektují až tehdejší majetek břevnovského kláštera. Historici se v poslední době na základě rozboru textu listin a dalších pramenů přiklání k variantě, že se může jednat o pravděpodobný soupis původního majetku břevnovského kláštera.²⁶

²³ CDB V/1, č. 247, s. 379

²⁴ DUŠKOVÁ, Sáša: *Listinný podklad břevnovského kláštera z dob vlády Přemysla Otakara II.*, s. 143

²⁵ CDB V/1, č. 55, s. 109

²⁶ PRAŽÁK, Jiří: *Privilegium pervetustum Boleslai*, s. 18

4. Velkostatky

Hlavním názorem historiků je, že velkostatek představoval základní hospodářskou, organizační, právní i správní jednotku středověké ekonomiky a je synonymem pro hospodaření tohoto období, kdy feudální výrobní způsob je přímo ztotožňován s velkostatkem.²⁷ Rozvoj klášterních velkostatků neprobíhal rovnoměrně a v konkrétních velkostatech může docházet ke značným odchylkám v jejich hospodaření. Stejně tak docházelo k nerovnoměrnému vývoji a časovému posunu u velkostatků v jednotlivých zemích či oblastech. Při jejich zkoumání bohužel nemáme rovněž k dispozici dostatečnou pramennou základnu a relevantní informace, proto vývoj velkostatků nelze příliš zobecnit a reprodukovat kontinuálně.

Knížecí a od nich později odvozené velkostatky církevní netvořily uzavřené teritoriální celky, avšak představovaly organizační seskupení teritoriálně rozdrobených menších i větších usedlostí samostatně hospodařících nevolníků a rolníků, s dvory jako centry těchto velkostatků určitým výměrem vlastní režijní produkce. Jednotlivá, do velkostatku náležející samostatná hospodářství, byla zatížena celým spektrem dávek, robot a platů, včetně specializované produkce výrobků a služeb.²⁸

V období vrcholného středověku v letech 1150 – 1350 došlo k výraznému růstu populace i růstu cen obilí jako základní potraviny. V následujícím období, ve 14. století, pak dopadlo na oblast Čech několik morových epidemií, které s sebou přinesly pokles obyvatel asi o jednu čtvrtinu. S poklesem spotřebitelů došlo současně k poklesu poptávky po potravinách, což se projevilo snížením cen obilí a následnou depresí zemědělství. Víme, že populační vývoj je hlavní hnací silou středověkého hospodářství, ale nemáme bohužel opět k dispozici žádné statistické údaje, které by pomohly vysvětlit přesnou hospodářskou situaci

²⁷ ČECHURA, Jaroslav: *Rolnictvo v Čechách v pozdním středověku*, s. 248

²⁸ PETRÁČEK, Tomáš: *Nevolníci a svobodní, kníže a velkostatek*, s. 99

tehdejších Čech. Najdeme pouze „druhotné statistické prameny“ nebo prameny „předstatistické“.²⁹

V případě 13. století však již můžeme nalézt zmínky o dvorech, které byly představiteli hospodaření založené na robotní rentě. V pozdějším období pak přechází robotní renta v rentu peněžní, což s sebou do období pozdního středověku přináší změnu struktury společnosti a nástup agrární krize. Probíhá tedy krize velkostatku i struktury vrchnostenského hospodaření a dochází k masovému přechodu na rentu peněžní.³⁰

Současně se již ve 13. století v našich podmínkách objevují v rámci venkovských sídel korporativní organizace, jakési obce, které významně působily na řadu činností rolnictva. Tyto obce vytvářely různé samosprávné struktury, které se v případě potřeby stávaly partnerem vrchnosti či úředníků.³¹ Hrubý výnos hospodářství byl dosahován prací celé obce. Odtud byla odvozena velikost rolnického hospodářství - v podstatě jde o pracovní potenciál osob schopných obhospodařit půdu, aniž by musela být najímána námezdní pracovní síla. S růstem obce rostla potřeba větší plochy půdy k obhospodařování a zajišťování živobytí a naopak. Většina agrární produkce byla dosahována právě díky těmto rolnickým hospodářstvím, obcím. Taková malovýroba se vyznačovala malými náklady a vyšší intenzitou práce ve srovnání s většími celky (dvory). Proto později docházelo k parcelaci dvorů – musely se začít přizpůsobovat této rentabilnější výrobě.

Motivací malovýroben nebyl pouze zisk, základem byla obživa. Díky pružnějším možnostem ve spotřebě jednotlivých členů byly nejlépe schopny čelit hospodářským krizím. Ale uměly i velmi dobře využít pozitivních stránek – ať už dobrých přírodních podmínek (kvalita půdy) nebo příznivých geografických vazeb (blízký trh) k tomu, aby dosáhly i vysokých zisků.

²⁹ ČECHURA, Jaroslav: *Teorie agrární krize pozdního středověku – teoretický základ koncepce hospodářského a sociálního vývoje předhusitských Čech*, s. 51

³⁰ ČECHURA, Jaroslav: *Teorie agrární krize pozdního středověku – teoretický základ koncepce hospodářského a sociálního vývoje předhusitských Čech*, s. 58

³¹ ČECHURA, Jaroslav: *Rolnictvo v Čechách v pozdním středověku*, s. 245

V případě rentového velkostatku převaha peněžní renty působila kladně na autonomii rolnických malovýrobců a na možnosti podnikání, protože její členové mohli za cenu snížení spotřeby ve vlastní domácnosti připravit větší objem produkce pro trh a tím zvýšit svůj příjem. Jejich povinné platby a odvody byly poměrně stabilní, proto dokázali své hospodářství vést bez výraznějších výkyvů.

Režijní velkostatek byl v naprosto opačné situaci. Došlo k redukcí rolnického hospodaření na úroveň zajišťující prostou reprodukci pracovních sil pro vrchnostenskou režii. V tomto případě rozdělení „pracovní doby“ rolníků na část nezbytnou pro reprodukci a část přebývajících (= nezaplacenou část, určenou pro vrchnost) odpovídalo rozdělení půdy mezi rolnictvo a vrchnost. Pod pojem reprodukce pracovní síly patří jak zajištění samotných potřeb pracovní síly, tak zaopatření výživy tažných zvířat a ostatní nezbytné náklady.³²

Hospodářský vývoj jednotlivých velkostatků neprobíhal pouze v rovině režijní - rentový, ale procházel ještě dalšími vývojovými stadii, která v některých případech vedla až k rozkladu jednotného hospodářského mechanismu. To se projevilo ekonomickou dezintegrací a správní decentralizací a situace mohla následně vést až k teritoriálnímu rozpadu.³³

V pozdním středověku pak byly klášterní velkostatky roztržštěné a s výraznými rozdíly. Břevnovský klášter, stejně jako strahovský klášter však nikdy nevytvořil v okolí Prahy klasický velkostatek.³⁴ Ostatní kláštery velkostatky vytvářely a ty se pak staly základem pro středověké zemědělské hospodaření.³⁵

Jaké mohly být důvody proto, že ani břevnovský klášter ani klášter na Strahově velkostatek nevytvořily?

1. Mohlo jít o nějaké specifikum benediktinů, kteří sledovali úzce politiku biskupství (arcibiskupství) v Praze – ale v tom případě by pravděpodobně

³² ČECHURA, Jaroslav: *Rolnictvo v Čechách v pozdním středověku*, s. 250-251

³³ ČECHURA, Jaroslav: *Základní tendence ekonomického vývoje klášterního velkostatku v předhusitských Čechách*, s. 108-109

³⁴ ČECHURA, Jaroslav: *Břevnov a Strahov na počátku 15. století*, s. 36-37

³⁵ ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Hospodářství kláštera Břevnov na počátku 15. století*, s. 199

nebyla stejná situace ve strahovském klášteře³⁶ (pokud by nesledovaly oba kláštery obdobnou politiku).

2. Pravděpodobnější se jeví hypotéza, že důvodem pro nevytvoření klasického velkostatku by mohlo být sídelní místo kláštera v těsné blízkosti Prahy. Historici předpokládají, že pozemková držba kolem tohoto města byla dost rozdrobená v podstatě už od vzniku sjednoceného přemyslovského státu, protože každá důležitá instituce až do 13. století dostala od panovníka k dispozici nějaké statky v okolí Prahy. Od 13. století se současně začala profilovat nová společenská vrstva pražské měšťanstvo, které pronikalo na venkov, kde kupovalo nemovitosti. Proto nemohly tak významné kláštery, jakými byly břevnovský klášter a strahovský klášter vytvořit v okolí Prahy ucelený velkostatek. V době, kdy by bylo možné připravit hospodářsky ucelené subjekty, nebyly v této oblasti k dispozici volné části půdy, které by pomohly propojit rozdrobené usedlosti.

Výjimkou byly oblasti kolem Broumova a Rajhradu. Zde bylo možné zformovat hospodářství na kompaktním území, ale o klasické velkostatky se rovněž ani zde velmi pravděpodobně nejednalo. Državy břevnovského kláštera byly totiž značně rozptýlené a jednalo se o nevelké hospodářské objekty, nelze tedy hovořit o velkostatku ani v případě kláštera broumovského a pravděpodobně ani rajhradského.³⁷

³⁶ ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, s. 80

³⁷ ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, s. 80

5. Vznik a historie břevnovského kláštera

Historici předpokládají, že datum založení kláštera 14. 1. 993³⁸ není správné a že břevnovský klášter byl velmi pravděpodobně založen již před druhým odchodem Vojtěcha Slavníka z Čech, někdy v letech 984-988. Vojtěch pak při svém návratu v roce 992 pouze přivedl mnichy, kteří rozšířili již existující břevnovský konvent. Podle Ivana Hlaváčka je velmi pravděpodobné, že datum 993 je pouze první existující datum ve vztahu k břevnovskému klášteru, ale neznamená to rok založení. Ani v jedné ze dvou donačních listin není totiž uvedeno, že by byl majetek určen pro nově vznikající klášter, nýbrž pro klášter již stojící. Rokem 993 se podle jeho názoru z břevnovského kláštera stává plnohodnotný, důležitý klášter stojící v těsném sousedství knížecího sídla. Ale datum založení v letech 992 nebo 993 není pravděpodobně přesné, jedná se pouze o první zmínku o tomto klášteru.³⁹

V loňském roce byla vydaná práce P. Kubína, ve které se autor svými argumenty pokouší rozporovat účast sv. Vojtěcha na založení kláštera a datum založení kláštera posouvá do pozdějšího období. Jedná se o nový názor a historici se jím jistě budou zabývat.⁴⁰

V současné době je však obecným předpokladem historiků, že břevnovský klášter pravděpodobně vznikl již před rokem 993 u pramene Brusnice a byl založen Boleslavem II. za přispění biskupa Vojtěcha. Vojtěch byl významná osobnost spojená se založením břevnovského kláštera a velmi se zasloužil o jeho ideový podklad. Ze svých cest přivedl z aveninského kláštera sv. Bonifáce skupinu benediktinských mnichů, kteří měli být základem již tehdy zvažovaného kláštera a měli pomoci urychlit pokřesťanštění českého lidu.

Otázkou ale zůstává přesná fundace kláštera a to, jestli lze předpokládat, že Vojtěch Slavník byl natolik bohatý, že mohl klášteru předat významný majetek

³⁸ CDB I, č. 375, s. 347

³⁹ ŠRÁMEK, Josef: *Lesk a bída benediktinského mnišství v raně středověkých Čechách: břevnovský klášter v klíčových letech 993 – 1200*, s. 27

⁴⁰ KUBÍN, Petr: *Založil břevnovský klášter opravdu sv. Vojtěch?*, str. 35

nebo jeho podíl byl pouze ideový.⁴¹ Biskupové, přestože spravovali Čechy a Moravu pravděpodobně jako jednu diecézi, neměli moc velké disponibilní právo ve svém postavení, ani dostatečné hmotné, ani ideové zázemí.⁴² Významný majetkový počin ze strany Vojtěcha je tedy málo pravděpodobný.

Přesto založení i část donace břevnovského kláštera byla podle předpokladů spojena s osobou Vojtěcha. Ale po roce 995, kdy Vojtěch odešel z Čech, mohla tato skutečnost klášteru uškodit. Klášter nebyl pravděpodobně přímo v ohrožení, protože základem jeho hospodářství byla fundace knížecí, ale jeho spojení s Vojtěchem mohlo znamenat jisté potíže v ekonomickém zázemí kláštera. Klášter tedy na konci 10. století pravděpodobně nezankl, pouze stagnoval, i když protislavníkovské tendence ve společnosti byly asi silné. K opětovnému nástupu břevnovského kláštera pak přispěla jednak intervence z kláštera v Niederaltaichu v Bavorsku a dále událost, kdy v roce 1039 kníže Břetislav I. při svém tažení do Polska vyzvedl v Hnězdně Vojtěchovy ostatky a přivezl je do Čech. Vojtěch se stal významným českým světce, hned za svatým Václavem, patronem české země a jeho ostatky byly později pohřbeny ve svatovítské rotundě. Břevnovští mniši se k jeho odkazu opět začali hlásit a za vlády Břetislava I. došlo ke konsolidaci konventu. Od 11. století se stoupající úctou ke svatému Vojtěchovi pak stoupal i význam břevnovského kláštera.⁴³

Nejstarší konventní kostel byl zasvěcen sv. Benediktu, zakladateli řádu a dále Bonifáci a Alexiovi, kteří byli patrony aveninského kláštera. Podle listiny z 18. 10. 1045⁴⁴ byl pak původní kostel přestavěn na větší chrám sv. Vojtěcha a Benedikta. Nelze dohledat, ve kterém období došlo ke změně, nicméně od přelomu 15. a 16. stol je v břevnovském klášteře doložen kostel, pojmenovaný po sv. Markétě.

⁴¹ ŠRÁMEK, Josef: *Lesk a bída benediktinského mnišství v raně středověkých Čechách: břevnovský klášter v klíčových letech 993 – 1200*, s. 21-23

⁴² ŠRÁMEK, Josef: *Lesk a bída benediktinského mnišství v raně středověkých Čechách: břevnovský klášter v klíčových letech 993 – 1200*, s. 24

⁴³ ŠRÁMEK, Josef: *Lesk a bída benediktinského mnišství v raně středověkých Čechách: břevnovský klášter v klíčových letech 993 – 1200*, s. 29-31

⁴⁴ RBM I, s. 44

6. Hospodářský vývoj břevnovského kláštera

O hospodářství břevnovského kláštera neexistuje ucelená informace až do roku 1406, kdy byl vytvořen urbář břevnovského kláštera, který zpracovali velmi kvalitně J. Čechura a M. Ryantová. Proto jsem musela pro soupis majetku a předpokládaný hospodářský vývoj ve své práci použít především listinné materiály, zejména donační listiny, z nichž velká část je řazena mezi falsa.

Urbář břevnovského kláštera je soupisem příjmů z majetku, který měl klášter v roce 1406 ve své držbě. Lokality jsou zde zapsány v pořadí vycházejícím od Břevnova k lokalitám geograficky vzdálenějším, na konci je pak zpracováno proboštství rajhradské.⁴⁵ Já jsem ve své práci z uvedeného dokumentu vycházela pouze z části, protože od konce mnou sledovaného období do sepsání urbáře uběhlo sto let. V těchto letech, zejména za vlády krále Václava IV., docházelo ke změnám a přesunům majetku a velká část z vlastnictví břevnovského kláštera dle urbáře v roce 1306 ještě klášteru nepatřila. Nepodařilo se mi dohledat listiny, ve kterých by nějakým způsobem jejich držba do uvedeného roku byla doložena.

Břevnovský klášter byl první mužský klášter v Čechách a měl významné postavení, což s sebou neslo výsady a držbu majetku. Pozice kláštera ve společnosti byla důležitá, břevnovský opat při korunovaci Vratislava stál na druhém místě, hned za biskupem.⁴⁶

Součástí majetku břevnovského kláštera nebyla pouze pozemková držba, na bohatství břevnovského kláštera měly významný podíl i další příjmy:

1. Peněžní příjmy.

Jednalo se o úroky z půdy, usedlostí a vsí, kam lze zařadit rovněž peněžní odvody z krčem, mlýnů, lázní, potahů, kováren, řek, masných krámů a podobně. Tyto poplatky břevnovský klášter vybíral obvykle 2x do roka na sv. Jiří a sv. Havla s výjimkou Broumova (3x do roka) a Rajhradu, kde bylo termínů výběru více. Do výše poplatků se nepromítala bonita půdy.

⁴⁵ ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, s. 79

⁴⁶ ŽEMLIČKA, Josef: *K hodnověrnosti listiny Jana XV. pro klášter v Břevnově (31. V. 993)*, s. 36

2. Naturální a robotní renta.

Jako naturálie sloužily různé zemědělské produkty – oves, pšenice, žito, kuřata, husy, kozy, vejce, sýry a byly pravděpodobně určeny pro přímou spotřebu klášterního personálu. I robotní renta byla v jednotlivých vsích rozdělena na žennou robotu (včetně sklizně a výmlatu), sennou robotu, povozní robotu, práce ve dvoře, ornou robotu a jinou robotu s možností reluce. Práce byla dopředu určena pro každou ves a byla dána počtem dní nebo stanoveným úkolem.

3. Berně.

Vyskytovala se pouze v několika vsích a mohla být buď berní obecnou, běžnou nebo berní speciální, kterou panovník uložil klášterům. Tato berně byla následně předávána panovníkovi.⁴⁷

Součástí soupisu majetku jsou kromě pozemkového vlastnictví i desátky „decimae“ a po dlouhá léta historici vedli spory o jejich původu – jestli se jednalo o desátky z církevních nebo knížecích příjmů. Pravděpodobnější se jeví varianta původně desátků knížecích, protože církev ještě nebyla v té době natolik organizovaná, aby zajistila výběr desátků církevních. Tuto činnost zajišťovala především státní správa, což historiky vede spíše k přiklonění se k desátkům knížecím. Na začátku 13. století však došlo k úpadku hradské soustavy a příjem z knížecích desátků klesal. Proto je pravděpodobné, že představitelé břevnovského kláštera použili svůj vliv, aby v konfirmační listině Přemysla Otakara I. z 24. července roku 1224 byl použit desátek církevní.⁴⁸

Desátky se objevily v listině papeže Jana XV. z 31. května roku 993, respektive v konfirmaci Přemysla Otakara I. z 24. července roku 1224.⁴⁹ Zde byly specifikované, měly se týkat Litoměřicka, Bílinska a Děčína a měl je věnovat břevnovskému klášteru již sv. Vojtěch. Tyto informace však nelze historicky nijak doložit, listina je považována za falsum. Nějaká donace ze strany spoluzakladatele

⁴⁷ ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, s. 82-94

⁴⁸ ŽEMLIČKA, Josef: *K hodnověrnosti listiny Jana XV. pro klášter v Břevnově (31. V. 993)*, s. 33

⁴⁹ CDB II, č. 259, s. 248

břevnovského kláštera sv. Vojtěcha je velmi pravděpodobná, ale neexistuje nikde zmínka o její konkrétní podobě. Pravděpodobně tato nepůvodní informace vyvolala i spor břevnovského kláštera s pražským biskupstvím o desátky a spor se státními úředníky o v konfirmaci přiznaná privilegia pro břevnovský klášter a jeho poddané.⁵⁰ Břevnovský klášter spor vyhrál a církevní desátky z uvedených oblastí opravdu dostal. Je však velmi pravděpodobné, že informace o církevním desátku byly ze strany břevnovského kláštera v původní listině opravdu zfalšované a břevnovský klášter získal desátky pouze díky královskému potvrzení podvodné listiny.⁵¹

Na začátku 15. století byla pozemková država břevnovského kláštera velmi významná – tvořilo ji město Broumov a 3 městečka Chlumín, Police nad Metují a Rajhrad, téměř 90 celých vesnic a dalších skoro 20 vsí v držbě částečné, včetně několika samostatných dvorců. Hlavním základem majetku břevnovského kláštera byly panovnické donace a břevnovský klášter měl díky tomu velké državy zejména v oblasti Břevnova, Kouřimska, Litoměřicka, Sušicka, Broumova, Policka a Rajhradska.⁵² Rozsah majetku písemně, byť falešnými listinami doloženého, byl do roku 1306 nižší.

V opisu zakládací listiny břevnovského kláštera panovníka Boleslava II. ze dne 14. ledna 993 je uveden první soupis majetku darovaný klášteru. Jedná se o následující usedlosti:⁵³

V okolí kláštera to byl Břevnov, Týn, hora Žernovice, Veleslavín s lesem Šlachovem a horou mezi Střešovicemi a Dolní Libocí, Dolní Liboc s lesem Malejovem a Ruzyně. V pražské kotlině Poříčí a Rybník,⁵⁴ v blízkosti Berounky pak Vrané, Skochovice a Libčice. Další části majetku byly rozptýlené po celých Čechách, jednalo se o Vejprnice, Němčice, Třebestovice, Mračnice, Hrdly, Starý Mlýnec, kostel v Chocebuzi, v Praze pak lán u Vltavy, 2 mlýny pod pražským hradem a 3 jezy.

⁵⁰ HRUBÝ V., *Falsa Břevnovská*, s. 97

⁵¹ HRUBÝ V., *Falsa Břevnovská*, s. 103

⁵² ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, s. 81

⁵³ CDB I, č. 375, s. 347

⁵⁴ ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Hospodářství kláštera Břevnov na počátku 15. století*, s. 198

Součástí majetku břevnovského kláštera byly i finanční položky - desátek v Radotíně, 3 dušníky v Kuromrtvech, desátek Na Poříčí, desátky v Litoměřicích, Kouřimi a Chrudimi, v Praze desátý denár z pokut, desátý trh a 30 dušníků, poplatky od vladařů v Praze a Plzni na den zasvěcení kostela, desátý týden cla v zemi, desátý trh a poplatky z pokut ve Slaném a Starém Plzenci.

Pražský biskup Vojtěch pak ve stejném období pravděpodobně břevnovskému klášteru věnoval dvě vesnice na Kouřimsku – Vykáň a Bříství.⁵⁵ Ale jedná se pouze o předpoklad, protože Vojtěch byl jejich původním vlastníkem a později se tyto vesnice objevily v majetku břevnovského kláštera. Z toho můžeme usuzovat, že je Vojtěch břevnovskému klášteru pravděpodobně skutečně věnoval, doklad o tom však neexistuje.

Na začátku 11. století významně navýšil majetek břevnovského kláštera Břetislav I. Jednak v roce 1043 daroval Sebranice nejprve členovi své družiny Eppovi, ale později se ves dostala do majetku břevnovského kláštera.⁵⁶

A dále pak v říjnu roku 1045 Břetislav I. klášteru věnoval další majetek:⁵⁷

Vsi Smilovice a Kvasejovice, polovinu vsi Budihostice, polovinu vsi Noutonice, polovinu vsi Mšecké Žehrovice, poddané ve Zduchovicích (3), Podmoklech (8) a v Rakovicích (8), poddaného Keiena ve Zličíně, poddaného Lubena se 6 otroky v Křepenicích.

Dále pak celý okrsek v Prácheňském kraji, což bylo 18 vesnic a jednalo se o důležitou oblast, neboť zde později vzniklo proboštství s centrem v Nezamyslicích:

vsi Malé Hydčice, Velké Hydčice, Hejná, Hliněný újezd, Domoraz, Nezamyslice, Zvotoky, Žihobce, Žichovice s řekou Otavou a mlýny, Psáře, Kravolusice, Volšovy, Dolní Staňkov, Podmokly s clem v Březnici, polovinu vsi Kejnice, polovinu vsi Krejnice, polovinu vsi Škůdra, poddané v Kalenicích (2) a kapli na hradě Rajhrad na Moravě s trhem, clem a poddanými, kde později rovněž vzniklo proboštství.

⁵⁵ PRAŽÁK, Jiří: *Privilegium pervetustum Boleslai*, s. 19

⁵⁶ CDB I, č. 378, s. 351

⁵⁷ CDB I, č. 379, s. 352

Král Přemysl Otakar I. v roce 1192 dává jako náhradu za škody, které utřžil břevnovský klášter při bojích s knížetem Václavem, svoji ves Chylice.⁵⁸ Tuto ves následně břevnovský opat Kuno směnil v roce 1211 se Soběhrdem za ves Levonice.⁵⁹ Soběhrd byl podčeší a Levonice od krále získal za dobré služby.

V květnu roku 1213 dostal břevnovský klášter ves Polici nad Metují, kde vznikla pobočka břevnovského kláštera a později i proboštství a dále vesnice Provodov a Nesvačilov.⁶⁰

V již zmiňované konfirmační listině Přemysla Otakara I. z roku 1224⁶¹ je kromě uvedených potvrzení práv a majetku břevnovského kláštera zmíněno, že král daruje břevnovskému klášteru obyvatele tří vesnic, a to Budihostic, Neutonic a Mšeckých Žehrovic. Tyto vesnice se následně přejmenovaly na Kamenici, Slunnou a Loděnice.

Roku 1234 vyměnil břevnovský klášter svoji ves Třebonice za jiné dvě ucelené vesnice – Craynize a Kanize.⁶² Podle mého názoru by se mohlo jednat o vesnici Krejnice a Kanice, které se nachází v Prácheňském kraji, které již břevnovský klášter z části vlastní a již byly zmiňovány. Ale v tomto případě se jedná výhradně o moji domněnku.

V roce 1238 král Václav I. stvrzuje, že daroval loketskému purkrabímu Sulislavovi ves Levonice.⁶³ Ten pak tuto ves směnil s opatem břevnovského kláštera Klimentem za ves Mradice nedaleko Loun.

Dále Václav I. v roce 1249 daruje břevnovskému klášteru jako náhradu za vesnici Svárov svých 11 poddaných ve vsi Kuromrtvy.⁶⁴ V roce 1256 pak od Přemysla Otakara II. získal břevnovský klášter i několik polí vesnice Kuromrtvy nedaleko Ruzyně výměnou za ves Podmokly,⁶⁵ další část polí pak

⁵⁸ CDB I, č. 410, s. 443

⁵⁹ CDB II, č. 365, s. 397

⁶⁰ RBM II, s. 876

⁶¹ CDB II, č. 259, s. 248

⁶² RBM I, s. 395

⁶³ CDB III/2, č. 195, s. 248

⁶⁴ CDB IV, č. 159, s. 261

⁶⁵ CDB V/1, č. 76, s. 140

Přemysl Otakar II. předal břevnovskému klášteru v roce 1260.⁶⁶ Vesnice Kuromrtvy pak do počátku 15. století zanikla.

Pražský biskup Jan věnoval v září 1258 břevnovskému klášteru všechny důchody farního kostela v Broumově⁶⁷ a král Přemysl Otakar II. v roce 1260 všechny důchody v Polici nad Metují, včetně všech statků a práv náležícím klášteru.⁶⁸ V roce 1266 pak břevnovský opat Martin koupil za 220 hřiven stříbra fojtství v Broumově.⁶⁹ Od roku 1296 jsou Police i Rajhrad podřízeny břevnovskému klášteru.⁷⁰

Broumov byl založen kolem roku 1250 jako město na půdě, která nepatřila klášteru ale panovníkovi, a nacházelo se v bezprostřední blízkosti kláštera. Docházelo k rozvoji a zejména německé kolonizaci Broumova. Kolem roku 1300 představoval Broumov centrum této oblasti a úplně zastínil nedalekou Polici. Později se z broumovské fary stalo proboštství.⁷¹

Královna Markéta se v roce 1260 zřekla vesnice Chraštíčky, již dříve darované břevnovskému klášteru královnou Kunhutou, a tuto vesnici břevnovskému klášteru vrátila.⁷² Toto předání bylo následně na žádost břevnovského opata Bavora potvrzeno ještě jednou v listině krále Václava II. z března roku 1301.⁷³ Je velmi pravděpodobné, že při vydání listiny měl břevnovský klášter k dispozici dřívější darovací listinu, protože z ní pravděpodobně použili pravou pečeť královny Markéty, která je na listině z roku 1260 přivěšená.⁷⁴

Dle listiny z roku 1264 se pozůstali po pražském měšťanu Frovinovi vzdávají nároků na vesnici Řepy a za náhradu 60 hřiven stříbra předali tuto vesnici

⁶⁶ CDB V/1, č. 220, s. 341

⁶⁷ CDB V/1, č. 162, s. 258

⁶⁸ CDB V/1, č. 246, s. 377

⁶⁹ CDB V/1, č. 477, 707

⁷⁰ CDM V, č. 50, s. 51

⁷¹ ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, s. 82

⁷² CDB V/1, č. 247, s. 379

⁷³ RBM II, s. 807

⁷⁴ DUŠKOVÁ, Sáša: *Listinný podklad břevnovského kláštera z dob vlády Přemysla Otakara II.*, s. 143

opatovi břevnovského kláštera. Od krále Přemysla Otakara II. břevnovský klášter získal navíc ještě jeho vesnici Hostivice v těsné blízkosti Prahy.⁷⁵

V roce 1277 pak břevnovský opat Martin za klášterní statky ve Zduchovicích a vyrovnání 124 hřiven stříbra od krále Přemysla Otakara II. získal statky ve vsi Ždákov a Hluboká u Mirovic s dvěma mlýny a kusem řeky.⁷⁶

Podle listiny z května 1279 břevnovský opat Křišťan koupil ves Třebonice za 70 hřiven stříbra. Ta je však v držení měšťana Herborda a ten 2x v roce odvádí majiteli po 4 hřivnách stříbra a nově ještě 10 měřic ovsa.⁷⁷

Listina z 27. 1. 1290 dokládá, že klášter Rajhrad se musí řídit dle břevnovského kláštera.⁷⁸ Spor o klášter v Rajhradu mezi opatem břevnovského kláštera a biskupem olomouckým byl pak rozhodnut v lednu 1296, kdy bylo stanoveno, že břevnovský opat má dosazovat probošta a bude požívat práva svrchovanosti nad klášterem. Naopak biskup bude mít právo vizitací, může ukládat výjimečné kontribuce, udílet svátosti, světit oltáře – a přestupky zjištěné při vizitacích bude trestat opat.

V roce 1301 pak dostane opat břevnovského kláštera přiřčené ze strany pražského opatství i sporné desátky a je jim dovoleno desátky vybírat od poddaných i statků kláštera.⁷⁹

V dubnu 1305 opat břevnovského kláštera Bavor podstoupil Beneši staršímu z Vartenberka na dobu jeho života ves Provodov i s dvorem. Tento dvůr nesmí Beneš prodat a po jeho smrti se opět vrátí břevnovskému klášteru. Po dobu, kdy je držitelem statku Beneš, bude břevnovskému klášteru odvádět desátek z žita, které se urodí na provodovských poplužních dvorech.⁸⁰

Majetek břevnovského kláštera byl poměrně rozsáhlý a velmi roztráštěný. Při svém vzniku dostal břevnovský klášter zejména vesnice, které ležely v jeho těsné blízkosti, a které jsou v současné době součástí Prahy. Další místa byla nedaleko, blízko toku řek Vltavy a Berounky (Vrané, Skochovice a Libčice).

⁷⁵ CDB V/1, č. 426, s. 633

⁷⁶ CDB V/2, č. 834, s. 536

⁷⁷ CDB VI/1, č. 39, s. 79

⁷⁸ CDM IV, č. 289, s. 365

⁷⁹ RBM II, s. 811

⁸⁰ RBM II, s. 876

Vše bylo v blízkosti kláštera a v úrodné oblasti.

Významná, ale vzdálenější donace, pak byla ze strany Břetislava I., který klášteru daroval v okolí Horažďovic v Prácheňském kraji 14 vsí úplných a 3 z části a dále 2 vsi a 3 z části v oblasti Loun a Velvar. Druhou oblastí, odkud dává Břetislav I. břevnovskému klášteru pozemky a poddané, je moravský Rajhrad, pozdější samostatný podřízený klášter.

Další významnou lokalitou byla oblast Broumowska – před břevnovskou kolonizací byla slabě osídlena, ale potom, po získání Polického újezdu pravděpodobně kolem roku 1260, příliv obyvatel rostl. Kolem roku 1250 vzniklo na panovnickově půdě v těsné blízkosti klášterního majetku město Broumov a koncem 13. století se stalo významným centrem této oblasti, významnějším než Police.⁸¹ V Broumově se do budoucna usídlovala komunita německá, zatímco v Polici komunita česká.⁸²

Kolem roku 1277 byla pravděpodobně hospodářská situace břevnovského kláštera stabilizovaná, protože po tomto roce je darovacích listin minimum a majetek břevnovského kláštera byl již díky pomoci Přemysla Otakara II. stabilizovaný.⁸³ 13. století bylo obdobím, kdy kulminovaly snahy o získání co největšího rozsahu půdy církevními institucemi a postupně se dotvářel systém tzv. klášterního velkostatku. Největší donace, téměř všechny, získal břevnovský klášter od Přemyslovců.

⁸¹ ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Hospodářství kláštera Břevnov na počátku 15. století*, s. 199

⁸² ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*

⁸³ DUŠKOVÁ, Sáša: *Listinný podklad břevnovského kláštera z dob vlády Přemysla Otakara II.*, s. 145

7. Závěr

7.1 Srovnání břevnovského kláštera s jinými kláštery

Klášter Zlatá Koruna patřil řádu cisterciáků a byl založen králem Přemyslem Otakarem II.⁸⁴ Jižní Čechy byly ve 13. století velkou měrou kolonizovány rodem Vítkovců a panovník chtěl pravděpodobně více ovládnout tuto oblast. Prvním aktem bylo založení města České Budějovice Přemyslem Otakarem II. v letech 1263-65. Současně chtěl nejspíš panovník ještě více symbolicky upevnit svoji moc v jižních Čechách a inicioval proto založení kláštera Zlatá Koruna pravděpodobně v roce 1263. Místo pro založení kláštera nebylo vybráno z hlediska hospodářství příliš šťastně. Z podkladů vyplývá, že těžiště majetku kláštera Zlatá Koruna spočívalo především v kolonizaci a strukturálních změnách osídleného území, které klášter Zlatá Koruna získal při svém založení. Průběžný další přínos nového majetku do kláštera Zlatá Koruna byl poměrně nevelký a byl řešen zejména formou odkazů a koupí, ale křivka těchto transakcí byla plynulá, bez výkyvů. Díky tomu se velkostatek kláštera Zlatá Koruna pravděpodobně dokázal i vyhnout krizi, která by se projevila prodáváním jednotlivých statků z majetku kláštera v pozdějším období.

Podle dokladů byla správní jednotkou velkostatku rychtářství, která se nacházela v blízkosti farních kostelů, a pod které spadalo vždy 10 a více vsí rozložených prstencově kolem sídla. Vznikl systém míst, tvořících přirozená centra regionu. Tato centra vznikla již před založením kláštera Zlatá Koruna a J. Čechura se díky jejich existenci před vznikem kláštera domnívá, že klášter Zlatá Koruna při svém vzniku proto nepřevzal strukturu církevní, jak bychom očekávali, ale městskou. Osídlení oblasti bylo nerovnoměrné, hustě osídlené bylo území bezprostředně kolem kláštera Zlatá Koruna, ale to klášter získal pod svoji správu až později, a pak oblast Netolicka. Cílem kláštera Zlatá Koruna bylo oblasti více kolonizovat a vytvořit koncentrovaný klášterní velkostatek, ale další vývoj mu v tom zabránil.

⁸⁴ ČECHURA, Jaroslav: *Nejstarší český urbář*, s. 5-25

Situace kláštera Zlatá Koruna byla osobou donátora podobná situaci břevnovského kláštera – i klášter Zlatá Koruna založil panovník, v tomto případě z politických důvodů. Jeho donace byla poměrně ucelená, protože panovník klášteru věnoval prstenec vesnic vytvořených kolem jednotlivých rychtářství. Díky tomu hospodářsky nevytvořil klášter Zlatá Koruna systém dvorců, nebylo nutné vytvářet strukturu, protože tato již existovala. Bohatství kláštera Zlatá Koruna bylo menší než majetek břevnovského kláštera, jeho rozvoj rovněž probíhal pomaleji, protože nově založené město České Budějovice nedaleko kláštera Zlatá Koruna nemohlo být stejně významné pro vývoj kláštera, jako byla Praha pro břevnovský klášter. Klášter Zlatá Koruna chtěl dosáhnout především souměrného osídlení spravovaných oblastí a vytvořit tak ucelený jednotný systém bez rozdílů a výkyvů postupným doosídlováním prázdných oblastí.

Jedním z nejstarších urbářů dochovaných na našem území, je zápis dávek, které patřily cisterciáckému klášteru ve Vyšším Brodě.⁸⁵ Jednalo se o klášter založený v roce 1259 šlechtickým rodem Vítkovců, byl to tedy klášter soukromý. Vok z Rožmberka byl prvním donátorem a jeho základní donace byla zejména z oblastí okrajových, neúrodných, s nízkým zalidněním a nepřinesla klášteru nijak významné bohatství už od začátku jeho existence. Klášter ve Vyšším Brodě byl situován v krajině, která byla systematicky osídlována až po polovině 13. století, ale sám o sobě nebyl nositelem přímé kolonizační aktivity. Jeho role nespočívala v zakládání nových vsí na zelené louce, ale v zúrodnování nově zasídlené krajiny pod dohledem fundátorského rodu. Systém kláštera vedl postupně ke vzniku správních jednotek později zvaných „rychtářství-judicionatus“, s pozdějšími správními centry ve Vyšším Brodě a v Kapličkách. Klášter pobíral naturální dávky z Plavu, Boršova a Lhotky. Rychtáři tyto dávky odevzdávali poměrně vzdálenému klášteru ve Vyšším Brodě a neprodávali je na trzích v Českých Budějovicích nebo ve Stradonicích. Jedním z vysvětlení může být, že klášter měl problémy se

⁸⁵ ČECHURA, Jaroslav: *Nejstarší český urbář*, s. 5-25

zásobováním, proto byly tyto dávky pro klášter důležitější v naturální než peněžní podobě. Druhou možností pak může být i to, že rychty odevzdávaly klášteru naturální dávky, protože nebylo možné výpěstky na trhu v Českých Budějovicích zpeněžit

Situace kláštera ve Vyšším Brodě byla rozdílná než u kláštera břevnovského, protože se v tomto případě jednalo výhradně o donaci jihočeského šlechtického rodu, panovník klášteru nepřispěl. I přesto, že byli Rožmberkové bohatý rod, nemohla být donace pro založený klášter z jejich strany tak významná, jako donace panovníka, proto byl majetek kláštera ve Vyšším Brodě už od počátku výrazně nižší než majetek břevnovského kláštera. Donátor rovněž významně zasahoval do chodu kláštera. V první donaci klášter ve Vyšším Brodě získal od Voka pouze okrajové oblasti jeho statků, které byly rozptýlené a od kláštera poměrně vzdálené. V této oblasti začala větší míra kolonizace až po založení kláštera ve Vyšším Brodě a až následně, po osídlení této oblasti, byly teprve zakládány farní kostely jako budoucí správní centra (rychty). Informace o požadovaných odvodech pro klášter ve Vyšším Brodě z oblastí, které patřily pod jeho správu, se dochovaly pouze v naturální formě. Díky tomu byl klášter ve Vyšším Brodě poměrně chudý, a aby dokázali jeho představitelé získat finanční prostředky, které potřebovali, museli pronajímat za peníze část klášterních donací. Řízení kláštera ve Vyšším Brodě bylo úzce spjato s řízením rožmberských statků, klášter nebyl samostatný a donátor chtěl mít na jeho chod přímý vliv. Klášter existoval tedy v úzké vazbě na Rožmberky, kteří si s ním nakládali podle svého mínění bez jakýchkoliv omezení. České Budějovice rovněž nebyly tak významné město jako Praha, trh zde byl menší a nevýznamný. České Budějovice tedy nebyly pro klášter ve Vyšším Brodě takovou oporou a zdrojem, jako Praha pro břevnovský klášter.

Klášter v Plasech byl založen v roce 1144 panovníkem Vladislavem II.⁸⁶ Základna kláštera byla velmi ucelená, centry koncentrované klášterní domény byly dvorce prstencově rozmístěné kolem vlastního kláštera a ke každému dvorci náleželo několik vsí. V jedné z těchto vsí se pak vždy nacházel farní kostel. Dvorce nebyly správnými centry, byly pouhými centry zemědělského hospodaření a měly plůžinu, kterou využívaly ke své obživě. Tuto půdu obdělávali poddaní z okolních vsí. Donace klášter Plasy dostával až do roku 1252, poté přestaly, panovnické i soukromé, a klášter Plasy rozšiřoval nadále svoji pozemkovou držbu výhradně nákupem statků nebo jejich směnou za pozemky vzdálenější tak, aby se plaský velkostatek postupně uceloval. Maxima ve vlastnictví majetku dosáhl klášter Plasy na začátku 13. století a později se už pouze snažil udržet rozsah klášterních statků, které vlastnil. Klášter Plasy měl potravinovou soběstačnost (autarkii) a jeho hospodářství nebylo principiálně zaměřeno na produkci pro trh.

Ve 14. století se objevují zmínky o pronájmech plaských klášterních vsí, představitelé kláštera rezignovali na hospodářství ve vlastní režii v rámci velkostatku. Dvory byly postupně opouštěny a zanikaly. Jejich funkce od 14. století začaly přebírat rychty, které byly vždy centrem pro několik sousedních vsí, a pod jejichž správou spadaly i klášterní dvory.⁸⁷ Jediným tržním centrem koncentrovaného velkostatku kláštera Plasy byly Kralovice, jiné město s právem trhu v dostupné vzdálenosti nebylo. Proto byl další vývoj hospodaření velkostatku významně ovlivněn založením nedalekého města Nová Plzeň. Klášterní poddaní zde na trhu mohli začít prodávat svoje zemědělské produkty, což pro klášter Plasy nebylo výhodné. Možná v reakci na tuto novou situaci začala v těsném sousedství hranice velkostatku vznikat nová poddanská městečka. Klášter Plasy si tímto způsobem pravděpodobně budoval tržní centra pro jednotlivé části koncentrovaného plaského velkostatku a umožnil na jejich trzích prodej výrobků svým poddaným. Jejich vliv postupně rostl a plaský klášter začal později

⁸⁶ ČECHURA, Jaroslav: *Základní tendence ekonomického vývoje klášterního velkostatku v předhusitských Čechách*, s. 115-120

⁸⁷ ČECHURA, Jaroslav: *K některým otázkám hospodářského a správního systému cisterciáckých klášterů Zlatá Koruna v předhusitském období*, s. 252

ve 14. století pronajímat těmto vsím i jednotlivcům své statky. Postupně tedy došlo k tomu, že klášter Plasy byl sice vlastníkem statků, ale ekonomicky byla větší část velkostatku postupně podřízena poddanským městečkům ležícím mimo hranice velkostatku.

Organizace kláštera Plasy byla úplně jiná než organizace břevnovského kláštera. V Plasech byl vytvořen klasický koncentrovaný velkostatek, tedy hospodářský systém, kterého břevnovský klášter nikdy nedosáhl. Díky blízkosti svých statků měl klášter Plasy velmi dobrou potravinovou základnu, ale protože neexistoval trh a v okolí kláštera Plasy neexistovalo podobné velké město jako Praha, klášteru v Plasích chyběly peněžní prostředky, které by mohl získat od svých plátců. Jejich renta proto byla převážně naturální, protože poddaní neměli své produkty kde prodávat. Klášter Plasy se pokusil situaci vyřešit podporou nového tržního systému a začal zakládat síť poddanských měst. V těchto městech byly trhy a lidé na nich mohli prodávat zemědělské produkty. Bohužel, systém velkostatku způsobil, že klášter Plasy se na těchto centrech stal existenčně závislým, což později vedlo k jeho rozpadu.

Druhým důvodem pro ukončení hospodaření v uceleném velkostatku byla jeho malá schopnost reagovat na změny a podněty. Protože klášter Plasy měl k dispozici především naturální rentu, chyběly mu finanční prostředky. Rovněž hospodaření bylo drahé, málo pružné a málo konkurenceschopné. Díky neexistenci tržních center nebylo prvotním cílem vyrábět pro trh, ale pro spotřebu. Proto později postupně dochází k rozpadu velkostatku na menší centra s větší flexibilitou v jednání.

Posledním srovnávaným klášterem je strahovský klášter.⁸⁸ Tento klášter byl založen až v roce 1143 a už při svém založení od panovníka získal rozptýlené statky. Stejně jako břevnovský klášter v době středověku nevytvořil koncentrovanou pozemkovou državu a jeho dvory měly velmi pravděpodobně

⁸⁸ ČECHURA, Jaroslav: *Urbář kláštera Strahov z roku 1406*, s. 25-43

„předklášterní“ původ, nacházely se ve vsích a tyto vsi měly vůči strahovskému klášteru robotní povinnosti. V držbě strahovského kláštera nebylo dále ani jedno město nebo trhová ves a sedláci spadající pod strahovský klášter museli proto prodávat svoje zemědělské produkty v tržních centrech jiných vrchností, aby mohli strahovskému klášteru uhradit povinné pravidelné poplatky. Tato jiná tržní města z toho měla na úkor strahovského kláštera příjmy.

Rozptýlené statky strahovského kláštera se nacházely zhruba ve třech zónách: první byla v těsné blízkosti kláštera v rámci pražské aglomerace, druhá – to byly statky ve středních Čechách a třetí byly statky v Polabí, geograficky už náležící do severních Čech. Díky tomu, že strahovský klášter rovněž nevytvořil jednotný velkostatek, mohlo jeho hospodářství fungovat jinak, než standardní klášterní velkostatky. Pokud by takový velkostatek existoval a klášter by chtěl některou ze svých držav pronajít, vznikl by problém, protože by se tím narušil hospodářský prostor kláštera. Takový případ v případě rozptýleného velkostatku nastat nemohl. V době pozdního středověku své situace strahovský klášter proto velmi dobře využil a začal s komercializací a pronájmy statků. V takovém případě byla lokalita pronajata na určitý počet let za pevně smlouvenou částku, kterou její dočasný držitel platil původní vrchnosti. Díky tomu došlo k určitému uvolnění vazeb mezi původní vrchností a poddanými. Nájemce byl pak jakýmsi „středním článkem“ mezi oběma skupinami. V konečném důsledku strahovský klášter pronajal velkou část svých držav, protože nájemci mu přinášeli větší množství hotových peněz než naturálie a robota ve vsích.

Situace strahovského kláštera byla jiná než břevnovského kláštera, protože břevnovský klášter dostal při založení alespoň nějaké poměrně ucelené kompaktní území ve svém nejbližším okolí. Strahovský klášter bohužel ne, ve svém nejbližším okolí měl jen hospodářský dvůr na Strahově a jedinou ves Střešovice. Všechny ostatní statky a vsi byly od strahovského kláštera významně vzdáleny. Pro břevnovský klášter i strahovský klášter je společná rozptýlenost jejich klášterních statků. Břevnovský klášter měl své majetky v Čechách a na Moravě, strahovský klášter jen v Čechách, ale zase jich měl mnohem méně

ve své blízkosti, než břevnovský klášter. Ani jeden z klášterů nevytvořil klasický velkostatek, což bylo způsobeno jejich umístěním u města Prahy. Oba kláštery měly svoji pozemkovou držbu rozčleněnu do několika správních celků rozptýlených na území státu. Nicméně, v peněžních příjmech obou klášterů hrály tyto rozptýlené statky velkou roli, nejvýznamnější to byly statky středočeské, které břevnovskému klášteru přinášely 45,6% a strahovskému klášteru 40,6% příjmů. Opět se nabízí otázka, jestli pro oba kláštery rozptýlení statků nebylo natolik výnosné, že o ucelování nebo přesuny neměly zájem. Jejich dobrou hospodářskou situaci podtrhuje i skutečnost, že břevnovský klášter ani strahovský klášter pravděpodobně nebyly na rozdíl od jiných klášterů zadlužené, alespoň o tom nebyl nalezen žádný záznam.

Mezi oběma kláštery byly i rozdíly - břevnovský klášter a strahovský klášter měly například různou úroveň možností monetizace výnosů z klášterních statků (převedení do zákonných platebních hodnot). Příjmy z břevnovského kláštera byly 2,5x vyšší než příjmy kláštera strahovského, ve stejném poměru pak byl i objem naturálních povinností. Rovněž podíl komorní berně na ročním peněžním důchodu byl různý: břevnovský klášter 300 kop = cca 25%, strahovský klášter 100 kop = cca 13%. Bylo to pravděpodobně způsobeno tím, že vsi spadající pod břevnovský klášter měly větší zatížení a to jak naturální, tak robotní. Dokazuje to informace o výši robotní povinnosti zachycená v urbáři z 15. století, která je identická s tou, kterou lze nalézt v Kosmově kronice. Z toho vyplývá, že břevnovský klášter si držel dlouhodobě stejný způsob roboty a jeho požadavky na poddané byly pravděpodobně tvrdší než u kláštera strahovského.⁸⁹

⁸⁹ ČECHURA, Jaroslav: *Břevnov a Strahov na počátku 15. století*, s. 36-42

7.2 Závěrečné shrnutí

Na rozdíl od většiny klášterů nevytvářel břevnovský klášter koncentrované velkostatky a jeho majetek byl poměrně rozdrobený. Za nejpravděpodobnější důvod historici pokládají to, že nebylo možné statky kláštera spojit v jeden celek, protože už pro tuto činnost nebyla k dispozici v okolí hlavního města volná půda. Panovník přiděloval půdu v okolí Prahy všem nových institucím, které se usadily v Čechách. Břevnovskému klášteru se nepodařilo dozískat chybějící části důležité pro vytvoření uceleného hospodářského celku, protože tyto oblasti už pravděpodobně patřily někomu jinému. Břevnovský klášter proto zvýšil svůj zájem o okolí Police a Rajhradu, kde možnost získání půdy byla přece jen vyšší.⁹⁰

Nicméně, pravdou zůstává, že v průběhu 12. - 14. století si břevnovský klášter ani nepočínal příliš aktivně v rozšiřování nebo scelování držav ležících ve středních Čechách na úkor například držav vzdálených a tím podle předpokladů i méně výhodných. Na začátku 15. století, v době vzniku urbáře, měl břevnovský klášter statky na území v okolí Prahy, ve středních Čechách, jihozápadních Čechách (Nezamyslice a Kostelec), v severovýchodních Čechách (Broumov, Police) a na Moravě Rajhrad.⁹¹

Podle pozdějšího urbáře z roku 1406 patřil břevnovský klášter k nejbohatším klášterům středověkých Čech. Z uvedeného urbáře dále vyplývá, že největší část příjmů měl břevnovský klášter ze statků v okolí Prahy, přestože byly rozdrobené. Tvořily téměř 46% příjmů břevnovského kláštera (41 030,50 gr.), zatímco ostatní oblasti (Kostelec, Nezamyslice, Broumov, Police a Rajhrad) společně odváděly 54% příjmů.⁹² Proto předpokládám, že pro břevnovský klášter bylo zajímavé držet si tuto oblast i když nebyla ucelená, klášteru z ní plynula významná část příjmů. Ucelené državy, pokud by měli mniši o takovou činnost

⁹⁰ ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, s. 79

⁹¹ ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Hospodářství kláštera Břevnov na počátku 15. století*, s. 199

⁹² ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, s. 92

zájem, mohli budovat v odlehlých oblastech, kde ještě část půdy byla k dispozici. Přesto to pravděpodobně ve velké míře nedělali ani tam.

Své poznatky jsem shrnula do čtyř bodů:

1. Před začátkem bakalářské práce jsem z literatury pochopila, že nevytvoření klasického klášterního velkostatku by mělo pro hospodaření břevnovského kláštera představovat nevýhodu. Historici však stále zkoumají důvody toho, proč velkostatek v břevnovském klášteře nevznikl a proč se o jeho ucelení břevnovský klášter ani výrazně nesnažil.

Podle mého názoru ze srovnání s jinými kláštery v této bakalářské práci naopak vyplynulo, že nevytvoření klášterního velkostatku mohlo být pro břevnovský klášter v jeho situaci jakousi „tržní výhodou“. Přestože to nebylo typické, běžné kláštery se snažily vždy klasický velkostatek vytvořit, poměry břevnovského kláštera s rozptýlenými statky byly pravděpodobně finančně výhodnější, než klasický koncentrovaný majetek.

Tato situace ovšem byla v rámci Čech téměř jedinečná a byla dána geografickým umístěním těchto rozptýlených statků v oblasti v těsném sousedství Prahy. Byla to výhoda, kterou většina jiných klášterů neměla, a proto způsob hospodaření ostatních klášterů musel být odlišný. Nicméně, břevnovský klášter podle mého názoru svoji nestandardní situaci dokázal velmi dobře využít.

Břevnovský klášter na rozdíl od jiných klášterů měl své statky i ve vzdálenějších oblastech. Tyto statky neposílaly pouze rentu naturální, ale jejich představitelé produkty na místním trhu prodali a do břevnovského kláštera posílali peníze. Břevnovský klášter tedy měl ve své držbě jednak statky v jeho nejbližším okolí, které zajišťovaly jeho potravinovou soběstačnost, a současně statky vzdálené, které klášteru zajišťovaly finanční hotovost.

2. Pro břevnovský klášter byla velmi důležitá i osoba donátora v podobě panovníka a tato skutečnost rovněž podle mého názoru mohla představovat výhodu. Panovník totiž neměl dost prostoru a zájmu řešit každodenní chod kláštera na rozdíl

od klášterů se šlechtickými donátory, kde byla situace naprosto odlišná. Šlechtic, který klášteru předal část svého majetku, chtěl i nadále tento majetek velmi podrobně kontrolovat. To znamenalo stálou a velmi těsnou závislost takového kláštera na svém donátorovi, který ke klášteru přistupoval jako k části svého majetku i nadále.

Břevnovskému klášteru naopak panovník ponechal velkou míru autonomie v rozhodování o chodu kláštera a jeho hospodaření. Současně, díky blízké spolupráci panovníků s představiteli kláštera, politický vliv v zemi břevnovskému klášteru zůstal, což bylo velmi výhodné jednak z hlediska hospodaření, a jednak si udržel břevnovský klášter svoji prestiž v rámci celého království.

3. Břevnovský klášter byl na rozdíl od jiných klášterů bohatý, protože získal velmi významný majetek od panovníka již při svém založení. Břevnovský klášter s majetkem hospodařil dobře až do husitských válek a po celou dobu dokázal dobře využívat svých tržních výhod i politického vlivu.

4. Velmi významná je pro břevnovský klášter jeho lokace v těsné blízkosti hlavního města. Vesnice, které měl břevnovský klášter ve vlastnictví, měly možnost své produkty prodávat na velkém trhu a jejich zisky byly pravděpodobně za obdobné produkty vyšší, než v jiných lokalitách, protože zájem ze strany obyvatel byl v Praze pravděpodobně větší než v lokalitách venkovských. Díky tomu byly vesnice patřící klášteru poměrně bohaté, což v konečném důsledku zvyšovalo bohatství kláštera, protože poddaní mohli bez problémů klášteru pravidelně odvádět povinné platby i naturální dávky.

Břevnovský klášter byl v období středověku významným klášterem, jehož celkové srovnání s jinými kláštery je velmi složité. Břevnovský klášter měl výhody, které jiné kláštery neměly, a proto bylo pro něj jednodušší dosáhnout na přední místo ve státní hierarchii. Nutno ovšem říci, že se statky břevnovský klášter hospodařil velmi uvážlivě a chytře, proto zůstal jedním z nejbohatších až do husitských válek.

Seznam použitých pramenů a literatury

I. Edice a tisky

BISTRICKÝ, Jan. DUŠKOVÁ, Sáša. FRIEDRICH, Gustav. KRISTEN, Zdeněk. ŠEBÁNEK Jindřich. VAŠKŮ, Vladimír: *Codex Diplomaticus et Epistolaris Regni Bohemiae I-V. 805-1283*. Praha, 1904-2006.

EMLER, Josef: *Decem Registra Censuum Bohemica. Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými*. Praha, 1881.

ERŠIL, Jaroslav. PRAŽÁK, Jiří: *Archiv pražské metropolitní kapituly. I. Katalog listin a listů z doby předhusitské (- 1419)*. Praha, 1956.

DOBNER, Gelasius: *Monumenta Historica Bohemiae VI. Brzewnoviensis*. Praha. Literis Rosenmüller Haeredum. Odd. Historia diplomatica Brzewnoviensis primi in Bohemia monasterii, ordinis s. Benedicti ab anno 993 usque ad annum 1726.

EMLER, Josef. ERBEN, Karel Jaromír: *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I.-IV*. Praha, 1855-1892.

BERÁNEK, Karel. BERÁNKOVÁ, Věra: *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. – 1419 aug. 16.). Tomus V. Fontes Archivi Nationalis*. Scriptorium, Praha, 2012.

SEDLÁČEK, August: *Zbytky register králův římských a českých z let 1361 – 1480*. Vydal Alois Wiesner, tiskař České akademie císaře Františka Josefa, Praha, 1914.

II. Literatura

ČECHURA, Jaroslav: *Břevnov a Strahov na počátku 15. století*. Historia docet. Sborník prací k počtě prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc. Historický ústav, Praha, 1992, s. 35–44.

ČECHURA, Jaroslav: *Člověčenství*. In: *Sedláci si dělají, co chtějí*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2012, s. 217-235.

ČECHURA, Jaroslav: *Die Struktur der Grundherrschaften im mittelalterlichen Böhmen unter besonderer Berücksichtigung Klosterherrschaften*. Stuttgart-Jena-New York, 1994.

ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Hospodářství kláštera Břevnov na počátku 15. století*. In: *Milénium břevnovského kláštera (993-1993)*. Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, Praha, 1993.

ČECHURA, Jaroslav: *K některým aspektům státní ideologie a sekularizačních idejí v předhusitských Čechách*. Časopis Národního muzea v Praze. Řada historická, číslo 155, Praha, 1986, s. 29-35.

ČECHURA, Jaroslav: *K některým otázkám hospodářského s právního systému cisterciáckých klášterů (Zlatá Koruna v předhusitském období)*. Český časopis historický, číslo 29, 1981, s. 228-257.

ČECHURA, Jaroslav: *Klášterní velkostatek v předhusitských Čechách – základní tendence hospodářského vývoje a metodologická východiska dalšího studia*. Archeologia Historica 10/85. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně a Archeologický ústav v Nitře, Nitra, 1984.

ČECHURA, Jaroslav: *Nejstarší český urbář (Urbář kláštera ve Vyšším Brodě z konce sedmdesátých let 13. století)*. Právněhistorická studie 27, 1986, s. 5–26.

ČECHURA, Jaroslav: *Ökonomische Entwicklungstendenzen des klösterlich Grundeigentums im vorhussitischen Böhmen (1310 bis 1419)*. Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte 1, 1998, s. 83-93.

ČECHURA, Jaroslav: *Příspěvek k vývoji pozemkové držby v západních Čechách v době předhusitské*. Minulostí Západočeského kraje, Plzeň, 1981.

ČECHURA, Jaroslav: *Rolnictvo v Čechách v pozdním středověku*. In: *Sedláci si dělají, co chtějí*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2012, s. 236-268.

ČECHURA, Jaroslav: *Teorie agrární krize pozdního středověku – teoretický základ koncepce hospodářského a sociálního vývoje předhusitských Čech*. In: *Sedláci si dělají, co chtějí*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2012, s. 49-61.

ČECHURA, Jaroslav. RYANTOVÁ, Marie: *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*. Časopis Národního muzea – řada historická. Ročník 161, číslo 3-4, Praha, 1992, s. 79-107.

ČECHURA, Jaroslav: *Urbář kláštera Strahov z roku 1410*. Bibliotheca Strahoviensis 1, Praha, 1995.

ČECHURA, Jaroslav: *Velkostatek kláštera Osek v letech 1310-1419*. Časopis Národního muzea v Praze. Řada historická, číslo 159, 1991, s. 20-46.

ČECHURA, Jaroslav: *Základní tendence ekonomického vývoje klášterního velkostatku v předhusitských Čechách*. In: *Sedláci si dělají, co chtějí*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2012, s. 106-126.

DUŠKOVÁ, Sáša: *Listinný podklad břevnovského kláštera z dob vlády Přemysla Otakara II.* In: *Milénium břevnovského kláštera (993-1993)*. Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, Praha, 1993.

FOLTÝN, Dušan. SOMMER, Petr. VLČEK, Pavel: *Encyklopedie českých klášterů*. Nakladatelství Libri, Praha, 1997.

HRDINA, Jan. MAŘÍKOVÁ, Martina: *Kapituly v zemích Koruny české a v Uhrách ve středověku. Documenta Pragensia suplementa II.* Vydavatelé: Archiv hlavního města Prahy a Scriptorium Dolní Břežany, 2011.

HRUBÝ, Václav. *Falsa Břevnovská*. Klementinum. ME18873, ser. 1, rok 1972, svazek 43.

KUBÍN, Petr: *Založil břevnovský klášter opravdu sv. Vojtěch?* In: *Ora et labora*. Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Praha, 2013, s. 27-35.

LAWRENCE, Hugh: *Dějiny středověkého mnišství*. Vyšehrad, Praha, 2001.

MAŘÍKOVÁ, Martina: *Analýza účetních dokladů pražské metropolitní kapituly*. Sborník archivních prací. Ročník 57, číslo 1, 2007, s. 237-445.

MEZNÍK, Jaroslav: *Venkovské statky pražských měšťanů v době předhusitské a husitské*. Rozpravy Československé akademie věd. Nakladatelství Československé akademie věd. Řada SV, ročník 75, sešit 2, Praha, 1965.

NOVÝ, Rostislav: *Přemyslovský stát 11. a 12. století*. Acta Universitatis Carolinae. Universita Karlova Praha, 1972.

PETRÁČEK, Tomáš: *Nevolníci a svobodní, kníže a velkostatek*. Argo, 2012.

PRAŽÁK, Jiří: *Privilegium pervetustum Boleslai*. In: *Milénium břevnovského kláštera (993-1993)*. Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, Praha, 1993.

SEDLÁČEK, August: *Zbytky register králův římských a českých z let 1361 – 1480*. Vydal Alois Wiesner, tiskař České akademie císaře Františka Josefa, Praha, 1914.

ŠRÁMEK, Josef: „*Aby události neunikly paměti.*“ *Středověká listinná falza a kláštery*. In: *Acta Historica Universitatis Silensianae Opaviensis*. Opava, 2/2009, s. 13–37.

ŠRÁMEK, Josef: *Lesk a bída benediktinského mnišství v raně středověkých Čechách: břevnovský klášter v klíčových letech 993 – 1200*. In: *Historica Olomouciensis*. Univerzita Palackého v Olomouci, 35/2009, s. 21–39.

ŠRÁMEK, Josef: *Na okraj počátků Břetislavovy fundace v Rajhradě. Příspěvek ke vztahu rajhradského a břevnovského kláštera v 11. - 13. století*. In: *Documenta Pragensia Supplementa II*. Archiv hlavního města Prahy, 2011, s. 45–73.

ŠRÁMEK, Josef: *Středověká listinná falza. Podvod, nebo prostředek uchování dějinné paměti?* In: *Dějiny a současnost*. Praha, 4/2009, ročník XXXI, s. 33–36.

ŠRÁMEK, Josef: *Vita Contemplativa, Vita Apostolica? Středověké mnišství v interakci mezi normou a reformou*. In: *Církevní dějiny*. Brno, 2012, ročník V., číslo 10, s. 21–45.

WIHODA, Martin. MALAŤÁK, Demeter: *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku*. Edice: *Země a kultura ve střední Evropě*. Brno, 2006.

ZESCHICK, Johannes: *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*.
Vydání 1. Benediktinské arcidiocese sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Praha, 2007.

ŽEMLIČKA, Josef: *K hodnověrnosti listiny Jana XV. pro klášter v Břevnově (31. V. 993)*. In: *Milénium břevnovského kláštera (993-1993)*. Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, Praha, 1993.

Seznam příloh:

Příloha 1:

Mapa č. 1 - Majetek břevnovského kláštera.

Mapa č. 1 - Majetek břevnovského kláštera

